

มาร์ธา สจวร์ต ลีฟวิ่ง

MARTHA STEWART

Living

THAILAND

WHOOOP *it up*

หลากหลายไอเดียประดิษฐ์ที่ซุกซ่อน
ความสนุกของวันฮัลโลวีน

**HOME-MADE PUMPKIN STEW
JUST RIGHT FOR
A COZY NIGHT AT HOME**

เยี่ยมชมหมู่บ้านประวัติศาสตร์
อายุกว่า 340 ปี ในนิวอิงแลนด์

**FUN KNITTING PROJECTS
EVERYONE CAN DO**

ISSN 1906-7143
36
771906 714001

มาร์ธา สจวร์ต ลีฟวิ่ง
ตุลาคม 2555 ราคา 100 บาท

PLUS: สารบัญรู้เกี่ยวกับการใช้งานและเก็บรักษาเทียน

A Talent for Textiles

ผ้าของกลุ่มคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับการบอกเล่าผ่านคลังสะสมผ้าดิลิกิเอนด์กิบบิสส์

ผืนผ้า งานหัตถศิลป์ซึ่งก่อเกิดจากเส้นสายใยบางของเส้นไหม และเส้นด้ายที่ถักทอร้อยผสานเข้าด้วยกันนั้น ไซ้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มหรือผ้าใช้สอยในชีวิตประจำวันเท่านั้น หากยังสะท้อนวิถีชีวิตเรื่องราวความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นได้ไม่น้อยไปกว่าเครื่องใช้ไม้สอยอื่นๆของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น

ณ ชั้น 26 บนตึกสูงย่านพระราม 3 ใกล้สะพานวงแหวนอุตสาหกรรม ติดแม่น้ำเจ้าพระยานอกจากจะเป็นที่ตั้งของบริษัทดิลิกิเอนด์กิบบิสส์ อินเตอร์เนชันแนล (Tilleke & Gibbins International) สำนักงานกฎหมายแห่งแรกของประเทศไทยซึ่งมีอายุยาวนานมาถึงปีที่ 122 และเคยว่าความในคดีกรณีพิพาทพรมแดนไทยอินโดจีน คดีสำคัญในระดับประเทศแล้ว หลายคนยังคุ้นเคยกับสถานที่แห่งนี้ในฐานะของพิพิธภัณฑ์สินค้าปลอมและสินค้าเลียนแบบ ดิลิกิเอนด์กิบบิสส์ (Museum of Counterfeit Goods) ด้วยหลายคดีที่ได้เคยว่าความนั้นเป็นคดีเกี่ยวกับการละเมิดลิขสิทธิ์ทรัพย์สินทางปัญญา ทว่าอีกบทบาทของบริษัทฯ คือ เป็นกรุผ้าทอโบราณของกลุ่มชนต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำนวนกว่า 2,000 ชิ้น ซึ่งมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “Tilleke & Gibbins Textile Collection” (คลังสะสมผ้าดิลิกิเอนด์กิบบิสส์)

เมื่อแรกก้าวเข้าสู่พื้นที่ของ บริษัทฯ ก็เสมือนผ้าทอผืนงาม ที่ประดับอยู่บนผาผนังได้กล่าวต้อนรับและเชื้อเชิญผู้มาเยือน เป็นอันดับแรก ด้วยเพราะได้รับการจัดแสดงไว้ที่อาณาบริเวณ จากนั้นแค่เพียงเดินผ่าน ก็ารู้สึกราวกับว่าผ้าแต่ละผืนเริ่มบอกเล่าเรื่องราวของตนเอง แต่ละชั้น เปรียบดังงานศิลป์ชิ้นสำคัญที่งดงามในแง่มุมที่แตกต่าง สีเส้น และเส้นสายแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นถิ่นที่มา และจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ที่ไม่ซ้ำแบบกัน

ทว่า กว่าจะมีผืนผ้านับพันชิ้น จนกลายมาเป็นคลังสะสมผ้าฯ อย่างที่เห็นเช่นทุกวันนี้ เริ่มต้นจากเมื่อพ.ศ. 2530 ที่คุณเดวิด ไลแมน ผู้บริหารบริษัทฯ มีความประสงค์ ตกแต่งออฟฟิศด้วยผ้าทอในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีลายสวยงาม จึงมีการจัดซื้อผ้าทอไท-ลาว และผ้าชาวเขา มาจำนวน 50 ผืน แล้วนำมาใส่

กรอบกระจกแขวนอย่างสวยงามไว้ทั่วบริษัทฯ หลังจากนั้น 2-3 ปี บริษัทฯ ก็ว่าจ้างภัณฑารักษ์เพื่อดูแลผ้าเป็นการเฉพาะ โดยได้ส่งไปอบรมที่พิพิธภัณฑ์ผ้า (Textile Museum) ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ได้เรียนรู้วิธีการจัดแสดง และจัดเก็บเพื่อดูแลรักษาศิลปะอันมีค่าไว้ให้คงอยู่นานเท่านาน

ในเวลาต่อมา บริษัทฯ ก็เปิดพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นห้องคลังที่ใช้จัดเก็บผ้า และเป็นที่ปฏิบัติงานของภัณฑารักษ์ ซึ่งผ้าที่สะสมส่วนใหญ่เป็นผ้าของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไท-ลาว ที่ตั้งถิ่นฐานในไทย ลาว เวียดนาม ตอนเหนือ และรัฐฉานของพม่า และผ้าของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลมอญ-เขมร ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนล่างของภาคอีสานของไทย เช่น ชาวเขมร กูย และโซ่ นอกจากนี้ ยังมีผ้าของชนกลุ่มน้อย อาทิ จาม มาเลย์ จีน เป็นต้น โดยประเภทของผ้าที่

เลือกเก็บ ได้แก่ ผ้าชิ้น ผ้าแขวน ผืนผ้า ปกหัว เสื้อ เป็นต้น ทั้งนี้อายุของผ้ามิได้เป็นปัจจัยเพียงอย่างเดียวที่ทำให้ผ้ามีค่าควรต่อการเก็บรักษา หากแต่ลวดลาย เทคนิค และความประณีตนั้นถือเป็นหัวใจสำคัญยิ่งกว่า ผืนผ้าที่จัดเก็บไว้ ณ ที่แห่งนี้ จึงมีอายุตั้งแต่ไม่กี่สิบปีไปจนถึง 200 ปี

เมื่อแรกได้ผ้ามานั้น คลังสะสมผ้าฯ จะไม่ทำความสะอาดผ้าด้วยการซักเด็ดขาด เพราะไม่มีใครล่วงรู้ว่าสีที่ผู้ทำเลือกใช้นั้นซักแล้วสีตกหรือไม่ ซึ่งอาจทำให้เกิด

หลากหลายลวดลาย
(ตามเข็มนาฬิกา จากภาพบนซ้าย) ต้นซิ่นจากประเทศเวียดนาม ใช้เทคนิคการปัก, ผ้าซิ่นไทใหญ่ในรัฐฉาน ประเทศพม่า ใช้เทคนิคการปักและได้รับอิทธิพลมาจากจีน, ผ้าซิ่นของชาวไทคือ เมืองฮุน แขวงอุดมไชย ประเทศลาว ใช้เทคนิคแบบเกาะหรือค้วง เป็นต้นแบบของลายน้ำไหล, ผ้าปกหัว หรือสบู่ของชาวไทเหนือ แขวงฮ่าเหนือ ประเทศลาว ผลิตเทคนิคจกและซิด, (หน้าตรงซ้าย) ผ้าปาดานหรือพาดาน ใช้สำหรับชิงผืนหรือดาดพาดานในพิธีกรรม ใช้เทคนิคการมัดย้อมเส้นพุ่ง ส่วนใหญ่เป็นภาพพุทธประวัติหรือชาดกในพุทธศาสนา

ด้วยความใส่ใจ

(กวนเข็มนาฬิกา จากภาพบนซ้าย) ผ่ากว่า 2,000 ผืนได้รับการจัดเก็บอย่างพิถีพิถันในห้องคลังขนาด 55 ตารางเมตร มีภัณฑารักษ์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์ดูแลในห้องมีการวางระบบควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น และการป้องกันอัคคีภัย, ภัณฑารักษ์อธิบายประวัติความเป็นมาของผ้าชิ้นสำคัญในคลัง, ผ้าลายอย่างอายุกว่า 200 ปี มีความงดงามอย่างมาก และมีความเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพราะมีการออกแบบลวดลายได้อย่างกลมกลืน และโดดเด่น

อันเกิดจากการกดทับ นอกจากนี้มาตรฐานการเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมของคลังสะสมผ้าที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพิพิธภัณฑ์ระดับโลกก็คือ การทำประกันผ้าทุกผืนเอาไว้อีกด้วย

หนึ่งในผ้าโบราณที่มีเรื่องราวและลวดลายน่าสนใจคือ ผ้าลายอย่าง ซึ่งเป็นผ้าชั้นสูงในราชสำนักไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา-กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นผ้าที่นำมาจากต่างประเทศ โดยราชสำนักไทยสั่งให้ช่างหลวงออกแบบเขียนลายไทย พร้อมทั้งกำหนดส่งสีไปเป็นต้นแบบให้อินเดียผลิต เพื่อนำมาใช้ในราชสำนัก จึงทำให้เรียกผ้าพิมพ์ลายชนิดนี้ว่า ผ้าลายอย่าง ซึ่งที่คลังสะสมผ้า เก็บรักษาเป็นผ้าที่มีอายุช่วงต้นรัตนโกสินทร์ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานให้แก่ขุนนางตามยศถาบรรดาศักดิ์ กล่าวคือ ขุนนางที่มียศสูงก็จะได้รับผ้าที่มีลายกรวยเชิงหลายชั้น และจะนุ่งเข้าเฝ้าในพระราชพิธีสำคัญ เช่น ดอนรับทูตต่างประเทศ หรือคราที่พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค หรือสถลมารค เป็นต้น

รอยเปื้อนหรือทำลายลวดลายบนผ้าได้ และยังเป็นผ้าที่เก่าแก่ เส้นใยมีความเปราะบางอยู่แล้ว เมื่อเปียกน้ำก็จะยิ่งทำให้ผ้ามีโอกาสขาดและเสียหายง่าย ทว่าการวิธีรักษาผ้าชิ้นนี้มีรายละเอียดซับซ้อนกว่านั้นคือ ทางภัณฑารักษ์จะนำผ้าที่ได้มาใหม่ไปเข้าเครื่องทำความเย็นที่อุณหภูมิ -20 °C โดยใช้เวลา 1 สัปดาห์ เพื่อฆ่าไข่แมลงที่อาจติดมากับผ้า อีกทั้งยังป้องกันไม่ให้เกิดการระบาดของแมลงในห้องคลังฯ จากนั้นจึงนำมาทำความสะอาดโดยใช้หลอดฉายขนาดเล็กกันระหว่างเครื่องดูดฝุ่นกับผ้า เสร็จแล้วจึง

ทำเลขทะเบียน ติดป้ายที่ระบุคริสต์ศักราชที่ซื้อผ้า ล็อตสินค้า และจำนวนชิ้นในล็อตนั้น บันทึกภาพ วัดขนาดผ้า ทำฐานข้อมูลวิเคราะห์เทคนิคพื้นฐาน และใส่รายละเอียดที่ทราบหรือหาข้อมูลเพิ่มเติมเก็บไว้

หลังจากนั้นจึงเป็นขั้นตอนจัดเก็บ สิ่งที่ทำให้ผ้าเสียหายมากที่สุดคือ รังสีอัลตราไวโอเล็ต (UV) ซึ่งอาจมาจากแสงแดด หรือแสงจากไฟฟ้า ดังนั้นหลอดไฟในสถานที่แห่งนี้จึงมียูวีฟิลเตอร์เพื่อลดความเข้มข้นของรังสียูวี อีกทั้งยังทำให้อากาศแห้งได้เช่นกัน ภัณฑารักษ์หรือผู้ที่เข้ามาจัดการ

ผ้าจึงจะต้องสวมถุงมือทุกครั้ง เมื่อจับผ้า ส่วนการเก็บผ้าชิ้นคลังสะสมผ้า มีการเก็บ 2 วิธีคือ ม้วนผ้ากับแกนกระดาษที่หุ้มด้วยกระดาษไรครอด โดยม้วนเอาด้านหน้าผ้าไว้ข้างใน แล้วหุ้มทับด้วยกระดาษไรครอดอีกชั้นหนึ่ง ผู้กริบбинแล้วจึงเก็บเข้าชั้นตามหมายเลข ผ้าผืนที่มีขนาดใหญ่กว่านั้นก็วางเป็นผืนใส่ไว้ในลิ้นชัก แต่ก็ต้องใช้กระดาษไรครอดวางคั่นผ้าแต่ละผืนเอาไว้เช่นกัน โดยจะนำออกมาพับกลับด้านเป็นครั้งคราว เพราะการวางผ้าซ้อนกันหลายผืน จะทำให้ผ้าที่อยู่ชั้นล่างเป็นเวลานานเป็นรอย

ส่วนกลุ่มผ้าชั้นที่คลังสะสมผ้าฯ มีเก็บเอาไว้มากที่สุดชิ้นเป็นผ้าทอกลุ่มไท-ลาวชาเหนือ ซึ่งประกอบไปด้วยไทเหนือ ไทแดง ไทดำ ไทขาว ฯลฯ ที่อาศัยอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของลาว ซึ่งเป็นแหล่งทอผ้าที่มีคุณภาพอันดับต้นๆ ของลาว ผ้าชิ้นของกลุ่มไท-ลาวนี้จะแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ หัว ตัว และตีน แล้วนำมาเย็บประกบกันเป็น 1 ผืน สำหรับดอกดวงและลวดลายนั้นมักได้มาจากธรรมชาติ คติความเชื่อ ฯลฯ ส่วนผ้าชิ้นไทลื้อจะมีจุดเด่นที่ลาย

สีลันบนผืนผ้า

(ตามเข็มนาฬิกา จากภาพบนซ้าย) ดินชั้นของคนไทเมือง ประเทศเวียดนาม เป็นงานที่ดูร่วมสมัยและเปลี่ยนวัสดุที่ใช้เป็นด้ายจากโรงงาน, ลายไทลื้อเมืองฮุนผืนนี้ ผู้ทอใช้ 3 เทคนิคอยู่ในผืนเดียวกัน คือ เกาะหรือล้วง มีดย้อมเส้นพุ่ง และจก, ลายที่ปรากฏอยู่ในผ้าเป็นลายที่ผู้ทอหยิบยกเอาภาพที่เห็นในชีวิตประจำวันมาใช้ อาทิ ไม้ ไก่ ไทเหล่า คน และยังเป็นการรังสรรค์ระหว่างลวดลายและสีลันที่ลงตัว

ตรงกลางชิ้น ดินชั้นมักจะเป็นสีพื้น ลายขวางที่ชิ้นนั้น เนื่องมาจากเป็นผ้าชิ้น 2 ตะเข็บ ซึ่งในจังหวัดน่านนิยมการทอมัดย้อมเส้นพุ่ง หรือที่ชาวไทลื้อเรียกว่ามัดก่าน หรือคาคก่าน ส่วนลายที่มีชื่อเสียงนั่นคือ ลายน้ำไหล

นอกจากแรงบันดาลใจที่ถ่ายทอดสู่ผืนผ้าได้อย่างน่าอัศจรรย์แล้ว การทอผ้ายังสะท้อนวิถีชีวิต และความเชื่อของผู้คนเช่นกัน ตัวอย่างเช่น หญิงชาวไทแดงจะต้องทอผ้าต่าง ๆ เพื่อเตรียมไว้สำหรับสวมมาในการออกเรือน เพื่อนำผ้าไปใช้ในครอบครัวใหม่ ผู้หญิงคนใดที่มีฝีมือในการทอผ้าก็จะเป็นที่หมายปองของชายหนุ่มในหมู่บ้าน หรือที่เรามักเห็นลายพญานาคปรากฏบนผืนผ้าของกลุ่มคนที่อาศัยบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ด้วยคนกลุ่มนี้เชื่อว่าพญานาคเป็นเทพแห่งความสมบูรณ์ หรือกระทั่งผ้าแขวนที่บรรดาผู้หญิงทอขึ้นเพื่อถวายวัดก็เพราะด้วยผู้หญิงไม่สามารถบวชเหมือนผู้ชาย จึงทอผ้าเพื่อถวายวัดแทน เป็นต้น นอกเหนือ

จากการแยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยลวดลายการทอแล้ว ผืนผ้ายังบอกถึงสถานะในสังคมได้เช่นกัน อาทิ ผ้าของผู้มีฐานะดีหรือเจ้านายชั้นสูง มักจะทอจากวัตถุดิบที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ เช่น ผ้ากำมะหยี่หรือไหมจากประเทศจีน ดินทองจากฝรั่งเศส เป็นต้น

เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว ผ้าทอทุกผืนคงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มและสิ่งที่แสดงออกซึ่งความงามเท่านั้น เพราะผ้าทอก็คงไม่ต่างไปจากภาพจิตรกรรมที่บอกเล่าเรื่องราวในห้วงชีวิตของผู้คนที่ถักทอขึ้น ดังนั้น ชิ้นงานที่ผ่านกาลเวลาจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน จึงกลายเป็นมรดกที่ยากจะมีสิ่งใดมาแทนที่ คลังสะสมผ้าฯ แห่งนี้จึงมีไว้เพียงสถานที่ที่นำความน่าสนใจของผืนผ้ามาบอกต่อ หากแต่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เล็งเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาพื้นถิ่น และต้องการเก็บรักษาความงดงามละเอียดลออในอดีตไม่ให้เลือนหายไป

(ดูรายละเอียดคลังสะสมผ้าลิลลี่ @อนด์กับบัสส์ได้ที่คอลัมน์ WORKBOOK)

